

De Liga voor Mensenrechten vraagt meer aandacht voor ordehandhavings- en repressieproblemen

In de loop van het proces Graindorge – voor de Korrectionele Rechtbank te Brussel – verklaarde de eerste substituut Jaspas ergens, zo stond het in de pers, dat kritiek op politie één van de elementen vormt van het destabiliseringsproces van de maatschappij, hierbij onder verstaan dat gevoerd wordt door subversieve elementen. Dit vormt één van de geliefkoosde thema's die door mensen, die met politie te maken hebben, opgebouwd worden om hen in de gelegenheid te stellen de infrastructuur van hun optreden te beschermen tegen wat zij afbraak heten.

De Belgische Liga voor de Verdediging van de Rechten van de Mens besteedde de laatste jaren veel aandacht aan de evolutie van de politiediensten in ons land en aan de wijze waarop repressie en handhaving van de orde worden gepleegd. Tijdens de komende maanden zal deze belangstelling zeker niet afnemen en met de oprichting van een 'onderzoekscommissie naar de toestand van onze rechten en vrijheden' zal ze zich bepaald inzetten om een bijdrage te leveren tot een algemeen kritisch onderzoek van de wijze waarop de rechten en vrijheden van de burger langzaam maar zeker ingekapseld worden ten bate van een aantal veiligheidsmotieven. Hiermee heeft de Liga voor Mensenrechten noch de bedoeling mee te werken aan de destabilisering van onze Belgische samenleving, noch toe te treden tot de lange reeks van 'ondermijnende' en 'omverwerpende' organisaties zoals deze zo leuk worden aangeduid in de officiële proces-verbalen van onze rijkswachters.

Integendeel hoopt de Liga ertoe bij te dragen onze democratische samenleving te stabiliseren door de verdediging van onze rechten en vrijheden aan te passen aan de evolutie van de maatschappij en aan de ontwikkeling van een aantal technische mogelijkheden. De Liga vertrekt van het standpunt dat een democratische samenleving gesteund is op het (wankelbaar) evenwicht tussen rechten en vrijheden zowel van het individu als van socio-culturele (minderheids) groepen en hun verantwoordelijkheid tegenover het tot stand brengen van een geordende samenleving. Dit evenwicht wordt slechts zelden volkomen bereikt, omdat de dingen zelf evolueren en bijgevolg de balans doen overhellen in de één of andere richting. Hierbij dient erkend dat de balans wel neiging heeft onder de druk van de machthebbers over te hellen naar de kant van een autoritaire organisatie van de maatschappij. Dit is een algemeen verschijnsel dat eigen is aan elke staatsvorm of die stoelt op een kapitalistische of op een socialistische economische opvatting. De 'overheid' in brede zin staat steeds voor de moeilijke opgave bepaalde economische, sociale en politieke opdrachten uit te voeren en waar te maken. Het bereiken van het gestelde doel, de afdoendheid van de werking worden de hoofdzaak. De overheid en diegenen, die in het kader van de overheid hun opdracht uitvoeren, hebben steeds de neiging alle obstakels uit de weg te ruimen en alle dwarsliggers opzij te zetten. Dit leidt natuurlijk tot spanningen met bepaalde groepen en met het individu. Daarbij komt nog dat de uitoefening van de macht dikwijls leidt tot een toestand van zelf-hypnose, waarbij de macht om de macht tot arbitrair optre-

den leidt evenals tot grove vergissingen in de werking zelf van de overheid.

Er is dus steeds een tegengewicht nodig om de balans ergens in evenwicht te houden. Pierre Vermeulen schreef onlangs in *Le Monde* naar aanleiding van de zaak Graindorge: 'Le pouvoir nécessite le contre-pouvoir'. Democratie kan inderdaad slechts in stand gehouden worden wanneer 'pouvoir et contre-pouvoir' op elkander kunnen inspelen. Het geheel van de maatschappelijke organisatie dient zo ingebouwd dat machtsverdeling en wederzijdse controle van machtsorganen op elkander en van het geheel van de natie op de machtsorganen, dagelijks gemeengoed blijft. Dit is zo op het gebied van de sociale verhoudingen, van milieubescherming, van verbruikersbelangen enz. Dit is niet minder waar voor de ordehandhavings- en repressieorganen en in verhouding tot de rechten en vrijheden van de burgers.

Wanneer de Liga voor Mensenrechten over dit probleem de alarmklok gaat luiden betekent dit dat zij aanvoelt dat het evenwicht verbroken wordt ten nadele van de individuele vrijheid en de individuele en groepsrechten en dat een aanpassing dient te gebeuren. Hierbij vertrekt ze van de overtuiging dat bepaalde evoluties, eens los gekomen, aan een soort wetmatige stroomversnelling onderhevig zijn, zodat het van kwaad zeer spoedig tot erger kan komen.

Misschien verwarren bepaalde instellingen of diensten hun eigen stabiliteit met deze van een democratische maatschappij-ordening. Dit is natuurlijk verkeerd. Als de stabilisering van een democratische staatsvorm destabilisering van bepaalde korpsen zou vereisen, dan dient de voorrang gegeven aan de democratische staatsvorm. De instellingen en korpsen hebben dikwijls de nare gedachten dat hun ontplooiing en hun machtspositie de grondslag vormen van de samenleving, die dan weer gezien wordt door hun bril.

Bij het onderzoek naar het evenwicht tussen de druk van ordehandhavings- en repressieorganen en die van onze rechten en vrijheden, stelt men vast dat deze organen en hun werking grotendeels gehuld zijn in een sfeer van geheimhouding en confidentialiteit, die een werkelijke discussie van de gestelde problemen niet alleen moeilijk maar soms zelfs gevaarlijk maakt. Het weekblad 'Pour' bracht in november 1979 onthullingen over het systeem van de microfiches 'B' – morele personalia – dat sedert 1974 door de gerechtelijke politie was opgebouwd en waarbij een groot aantal burgers preventief werden geficheerd op basis van hun levenswijze, hun politieke aktie, hun min of meer van normale normen afwijkend levenspatroon. Gedurende vijf jaar werd dit systeem zo geheim mogelijk gehouden zonder dat dit openbaar werd besproken. 'Pour' die dit systeem aan het licht bracht, maakte hiervoor het voorwerp van vervolgingen uit.

Iedereen die vertrouwd is met ordehandhaving en met repressie-dokumenten weet dat men steeds stuit op de vermeldingen 'geheim' of 'vertrouwelijk'. Dit kadert echter in het geheel van onze administratief-rechtelijke opvattingen. Hetgeen de overheid gaat ondernemen, haar besluitvorming, behoort in ons stelsel tot het confidentieel domein. Op de ambtenaar weegt een zware zwijgplicht. Hij mag geen gegevens kenbaar maken. Zelfs zo hij kennelijk illegale praktijken openbaart, loopt hij de kans administratieve sancties op te lopen en zelfs strafrechtelijk vervolgd te worden wegens schending van het 'beroepsgeheim'. Wanneer algemene maatregelen uitgevaardigd worden, is het dikwijls moeilijk om er op terug te komen. Het is psychologisch altijd een zware dobber een genomen maatregel

ongedaan te maken. Invloed uitoefenen op een maatregel die voorbereid wordt, brengt zeker minder moeilijkheden mee. Tussen de burger en zijn parlementaire vertegenwoordiging bestaat een zeer ondoorzichtelijke administratie, die dikwijls zelfs een eigen beheerslijn volgt, volgens zelf bepaalde criteria en waarover de parlementairen zelf dikwijls geen overzicht meer hebben.

Dit brengt mee dat de 'doorzichtigheid' en de 'openbaarheid' van de besluitvorming van de administratieve overheidsorganen, een prioritair objectief moet worden van de strijd voor onze rechten en vrijheden. Het geheim dient uitzonderlijk te worden. In het belang van de democratische besluitvorming moeten de burger en de pers het recht bekomen inzage te krijgen in administratieve gegevens. Dergelijk systeem bestond reeds in Zweden. Het werd onlangs ingevoerd in Nederland en Frankrijk, waar het thans zijn eerste praktische toepassingen moet kennen.

De Liga voor Mensenrechten zal deze idee in de loop van de komende maanden benadrukken en in het publiek verspreiden. Ze vertrekt van het standpunt dat het evenwicht tussen overheid en individuele rechten en vrijheden slechts kan bereikt worden door een offensieve houding die de bestaande rechten van de burger uitbreidt om zich te kunnen verdedigen tegen een steeds groter wordend ingrijpen van de overheid in het leven van burger en maatschappij.

De Liga voor Mensenrechten is bij het probleem van ordehandhaving en repressie niet blijven stilstaan bij bepaalde uiterlijke verschijnselen van repressie-uitwassen, hoewel deze een zeer groot belang hebben. Ze heeft vastgesteld, hetgeen door de heer Fijnaut in het editoriaal van Panopticon nr. 2 eveneens werd onderstreept, dat de door onze vaders gewilde opdeling van politie-organen stelselmatig verbroken wordt in het voordeel van de rijkswacht. Deze laatste, militair georganiseerd, aan een strikte discipline onderworpen, beschikkend over een ruime handelingsautonomie, concentreert in haar handen steeds meer aktiemogelijkheden en machten. Handhaving van de orde, integratie in het militair beleid en verantwoordelijkheid voor de strijd tegen binnenlandse vijand in oorlogstijd (vorbereid in vreedestijd), uitbreiding van het optreden bij het gerechtelijk onderzoek (in concurrentie met de gerechtelijke politie), uitbreiding van de politieke informatieopdrachten (in concurrentie met de staatsveiligheid), steeds intensiever optreden binnen de grote gemeenten (in concurrentie met de gemeentelijke politie), voorgenomen oprichting van een jeugdendienst (in concurrentie met de bij de wet van 1965 opgerichte jeugdpolitie). Deze machtssamentrekking is geen toeval: ze nam een aanvang in de dertiger jaren en werd geleidelijk maar bestendig doorgevoerd. Ze gaat gepaard met een grotere verwaarlozing van de werkingmogelijkheden en de opleiding van de andere korpsen.

Deze evolutie verontrust de Liga voor Mensenrechten: deze machtsconcentratie, zelfs indien telkens weer welbepaalde contingenties ingeroepen kunnen worden om meer macht aan de rijkswacht te verlenen, is op zich zelf onaanvaardbaar omdat ze het delikaat evenwicht van de machtsverdeling onder meerdere ordehandavings- en repressieorganen verbreekt. Technisch gezien bezit de rijkswacht op dit ogenblik alle elementen om met succes een staatsgreep te kunnen uitvoeren. Ik wens er onmiddellijk een correctief aan toe te voegen: de Liga zegt niet dat de rijkswacht bereid is een staatsgreep door te voeren. Er heerst nog voldoende democratische zin bij de rijkswachters om zich niet tot dergelijke avonturen te lenen. Maar bepaalde politieke machten, die aansturen op een sterke staat, hebben deze

analyse eveneens gemaakt. Hun niet openlijk gemaakte aktie bestaat erin de rijkswacht te 'stabiliseren' door een politieke verenging van haar recruteringsbasis, die naarmate de generaties elkander opvolgen, in duidelijk konflikt kan komen met de algemene opvattingen die heersen in de samenleving. Het hierboven aangeduid gevaar zou vaste vormen aannemen wanneer de beleidsorganen van de rijkswacht een andere opvatting zouden hebben over 'politieke subversiteit' dan het geheel van de natie. Op dat ogenblik bestaat de mogelijkheid dat de voorrang wordt gegeven aan de eigen opvatting. De Liga voor Mensenrechten meent dat deze problematiek dringend dient aangepakt. Dat dit alles eveneens nauw verbonden is met de opleiding van de individuen die tot de ordehandhavings- en repressieorganen behoren hoeft geen lang betoog.

In het kader van deze tribune dient nog de aandacht gevestigd op het probleem van de fichering van een steeds groter aantal burgers in een programma van informatieverzameling en verwerking. Het probleem van de 'computer' van de rijkswacht en deze van de gerechtelijke politie is hiermee eveneens gesteld. De bescherming van de privacy van de burgers tegen privé- en publieke inmenging staat aan de orde. Een aktie voor de bescherming van de politieke, sexuele, en levensprivacy van de burger tegen de opdringerige informatieverzamelingswoede, die mogelijk wordt gemaakt door de moderne computer-methodes, is een 'must' voor de democratische samenleving. De weinige aandacht die in ons land hieraan tijdens de afgelopen jaren werd besteed, daar waar in andere landen uitgebreide enquêtes werden gehouden en gedokterd werd aan aangepaste wetgevingen, bewijst hoever onze politieke bovenlaag ingeslapen is op de lauweren van de zelfgenoegzaamheid over de toestand van onze traditionele democratie.

Er is behoefte aan een wetgeving, die de vraatzucht van de informatiebestanden onder controle brengt. De ontwerpen die door minister Calewaert werden uitgewerkt zijn een stap in de goede richting. De voorstellen van Claude-Serge Aronstein (*Journal des Tribunaux* van 8 maart 1980) zijn zeker belangrijk. Een publiek debat desbetreffend is dringend noodzakelijk. Zonder een aangepaste wetgeving die bepaalt wat in een bestand mag en niet mag, en die een werkelijke controle-mogelijkheid invoert, is het moeilijk tegen de opdringerigheid van onze ordehandhavings- en repressiecomputers ten strijde te trekken met wettelijke argumenten. De aktie voor de bescherming van de burger tegen ongepaste informatieverzameling door rijkswacht en gerechtelijke politie, vereist weer een wetgeving die op een meer algemeen plan de rechten van de burger versterkt.

Wat de eigenlijke computers van de ordehandhavingsdiensten betreft, formuleert de Liga voor Mensenrechten een voorstel dat wel origineel is, omdat het naar mijn beste weten nog nergens geformuleerd werd. Investing van geld in computers van allerlei diensten zoals rijkswacht en gerechtelijke politie en de verbinding van deze computers aan elkander, vormt een belangrijke geldverspilling. Bovendien stelt zich het beheer van deze computers. Zoals hoger gezegd leidt de drang om efficiënt op te treden naar het uitschakelen van alles wat deze efficiëntie in de weg staat. Men kan het een rijkswachtdienst of een dienst van de gerechtelijke politie moeilijk ten kwade duiden dat zij steeds naar meer inlichtingen streven in de hoop deze inlichtingen eens te kunnen gebruiken. Overdaad schaadt nooit, dit moet de leuze zijn van zowat alle politiediensten over de wereld.

Rekening houdend met deze overwegingen, meent de Liga dat het aangewezen

zou zijn dat slechts één enkel bestand zou ten dienste staan van de verschillende repressiediensten. Dit bestand zou moeten beheerd worden door een burgerlijke dienst die noch van rijkswacht noch van om het even welke andere repressiedienst zou afhangen. Deze burgerlijke dienst zou verantwoordelijk zijn voor het goed functioneren van het bestand, maar zou er tegelijkertijd moeten over waken dat in de computer slechts de door de wet toegelaten inlichtingen in- en uitgaan en er over waken dat enkel de bevoegde personen de toegelaten inlichtingen kunnen bekomen. Hiermee zou ook het overwicht van de ene op de andere dienst uitgeschakeld worden. Het is evident dat op dit ogenblik de gemeentelijke politie afhankelijk gesteld wordt van de computer van de rijkswacht en dat hiermee het feitelijk overwicht van de rijkswacht op de gemeentelijke politie wordt bevestigd.

We hopen dat over deze verschillende punten in Panopticon een debat zal ontstaan. Dergelijke problemen dienen te worden onderzocht.

Brussel, 15 april 1980, Marc De Kock, Voorzitter Liga voor Mensenrechten